

Ἡ Συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις, ὑπὸ Ἰωάννου Δ. Βαρδακουλά, Ἀθήναι 1970, 220 σελ.

Ἡ Ἑλλάς ὑποφέρει χρονίως ἀπὸ τὸν λογιστικισμὸν καὶ τὸν φραγκολογισμὸν. Οἱ ἐκπρόσωποι καὶ τῶν δύο αὐτῶν ρευμάτων ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν ἀντίθετοι πρὸς τὰς παραδόσεις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ἀγωνιζόμενοι νὰ ἐκρίθουν τὰς ἐπιβιώσεις τοῦ ἐλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ αἱ ὁποῖαι δὲν συμφωνοῦν εἴτε μετὰ τοὺς διαφόρους «νεωτερισμούς» τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, εἴτε μετὰ τὴν μὴ δυναμικὴν ἀντίληψιν περὶ Ἀρχαιότητος.

Ἐν τούτοις ὁ Νεσελλισμὸς ἀποτελεῖ κáιμον, ὅπου ἀναφύονται ἀθροῖμας ἀλλὰ θετικὰς τὸ στερρὸ στοιχεῖα τοῦ παρελθόντος του, ἐνῶ οἱ ἐκσπότες οὐδαμὶ τῶν ὡς ἄνω ἀντιπαροδοσιακῶν τάσεων, θέλοντες καὶ μὴ, ὑποκλίνονται πρὸ τῆς ἐλληνικῆς σκέψεως, ὅποτε «εἰσβάλλει» αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἀλλοδαπὴν, φορῶντας «φραγκικά», ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Παπαδιαμάντης.

Ἐχόντες ὑπ' ὄψιν αὐτὴν τὴν ἀντιρρευστικὴν μαγίαν, ἐγγραφομεν πρὸ ἐξῆς: «Εἶναι πάντος ἀπαρτίθουν διὰ ἐκμεταλλευθῆμεν μὲ σύστημα καὶ πάθος, ὅ,τι μᾶς προσφέρει ὁ ἐλληνικὸς χῶρος, ὅχι μόνον διὰ νὰ βελτιωθῇ ἡ οἰκονομία μας, ἀλλὰ διὰ ν' ἀποκτήσῃ μίαν ὕγια πλέον, κί ἰδικί τῆς καθαρῆς ἐλληνικῆς προσωπικότητος» (ἐφημερίδα *Ἐλευθερος Κόσμος*, 11 Νοεμβρίου 1967).

Ἀφορμὴν διὰ παρομοίας σκέψεις μᾶς δίδει τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἰωάννου Δ. Βαρδακουλά *Ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις*.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ βιβλίου ἐξετάζονται τὰ αἰτία τὰ ὁποῖα ὥθησαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ θεσμοῦ τῆς συμμετοχῆς τῶν ἐργαζομένων εἰς τὴν ἐπιχείρησιν. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος ἀναλύεται ἡ ἐννοία τῆς Συμμετοχῆς καὶ ὁ τρόπος ὀργανώσεως τῆς ὑπὸ Συμμετοχῆς ἐπιχειρήσεως. Εἰς τὸ τρίτον μέρος ἀναφέρονται αἱ μορφαὶ τῆς Συμμετοχῆς καὶ ἀναλύονται συγγενικοὶ θεσμοί. Εἰς τὸ τέταρτον μέρος ἐκτίθενται οἱ διάφοροι θεωρίαι αἱ διατυπωθεῖσαι διὰ τὸν θεσμόν τῆς Συμμετοχῆς. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐκθεσις τῶν πορισμάτων τοῦ συγγραφέως.

Ὁ συγγραφεὺς μὲ τὸ ἔργον του αὐτὸ δίδει συγχρονιστικὸν κτύπημα εἰς τὰς ὀλιστικὰς ἀντιλήψεις αἱ ὁποῖαι εἶχον θεμελιώσει τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐμπόρευμα, μὴ ἀποτελέσμενα νὰ μὴ δύναται «ν' ἀνταποκριθῇ ἡ ἐπιχειρήσις εἰς τὸ ἐπιμνημονεῖται αἵμα διὰ τὴν αὐξάνει τῆς παραγωγικότητος», παρ' ὅλην τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐξελλειγμένων τεχνολογικῶν γνώσεων (σ. 120). Ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ ὅτι εἶναι ἀπαραίτητος «ἡ ἐξέλιξις ἐνὸς νέου σχήματος ἐργασίας εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ὑπὸ τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐνταξίς τοῦ ἐργαζομένου εἰς τὸ σύνολον τῆς ἐν αὐτῇ ἐργασίας καὶ ἡ, ἀντὶ τῆς μηχανικῆς πλεονείας τῆς ἀποδόσεως, ἐξιολογήσεως τῆς προσωπικότητος, ἡ ὁποία θὰ ἐκτελέσῃ

τὴν ἐργασίαν αὐτήν». Καὶ τὸ «νέον σχῆμα» τὸ ὁποῖον προτείνει ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἡ Συμμετοχὴ, μὲ τὴν ὁποίαν «δημιουργεῖται μετὰ τῆς ἡγεσίας τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἐργαζομένων μία κοινότης, εἰς τὰ πλαίσια τῆς ὁποίας ἀναλαμβάνουν οὗτοι ἀμοιβαίως τὴν εὐθύνην πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀνωτέρας ἀπὸ κοινὸν ἀποδόσεως, εἰς τὴν διανομὴν τῶν ὠφελειῶν τῆς ὁποίας συμμετέχουν, ἰεθιστάνεσιν οὕτως εἰς συμμετόχους. Ὑπὸ τὴν τοιαύτην συμμετοχικὴν τάξιν διὰ τῆς ὁποίας, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐπαυαπτεῖ εἰς τὴν κοινωνικὴν συμβίωσιν ἡ διαταραχθεῖσα ἰσορροπία καὶ ἡ κοινωνικὴ εἰρήνη, ὁ ἐργαζόμενος, ἀφοῦ ὑπέστη δυνήν, ῖν ῖν δοκιμασίαν, ἀνακτῶν τὴν κοινωνικὴν του αὐτοτέλειαν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς προσωπικότητος του, συμμετέχει εἰς τὴν ἀνθρώπινην κοινωνίαν ὡς ἰσότημον μέλος». (σ. 23).

Τοιοῦτοτρόπος ἡ Συμμετοχὴ δὲν ἀνταποκρίνεται μόνον εἰς τὸ αἶμα διὰ τὴν προβολὴν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ δημιουργεῖ καταλλήλους προϋποθέσεις διὰ τὴν ἐξόδον του ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς ἀντεκδικήσεως. Διότι ἡ «αὐξήσις τοῦ ἐργατικοῦ εισοδήματος καὶ ἡ ὡς ἐκ τούτου ἀπαλλαγὴ τοῦ ἐργαζομένου ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς νοοτροπίας τῆς ὁμάδος, ὑπὸ τὴν ὁποῖαν οὗτος, τὸ γε νῦν, ἀναζητεῖ τὴν προστασίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, σημαίνουν τὸ τέλος τῆς προλεταριακῆς συνειδήσεως καὶ ὁδοιπορίων μίαν νέαν ἐποχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, βασιζομένην εἰς τὴν ἡθελμένην, ἐνσυνείδητον συνεργασίαν, ἡ ὁποία θεμελιούται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος καὶ προάγει, μετὰ τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀλλήληγνῆν καὶ τὴν ἀδελφωσύνην». (σ. 199).

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον «συνδέονται οἱ ἐργαζόμενοι μετὰ τὴν ἰδεολογίαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως», ἐνῶ ἡ αὐξήσις τοῦ ἔθνικοῦ εισοδήματος, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται μετὰ τὴν Συμμετοχὴν, ὑπηρετεῖ τοὺς σκοπούς τῆς Κοινωνικῆς Πολιτικῆς (σ. 193-4). Ἐπὶ πλέον, ὁ συγγραφεὺς τονίζει καὶ ἐν βασικὸν πλεονέκτημα τῆς Συμμετοχῆς, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τὸν παγκοσμίον πληθωριστικὸν πλεόνισμον καὶ τῶν τάσεων δι' αὐξήσεως τῶν ἀμοιβῶν τῆς ἐξητημένης ἐργασίας, παρουσιάζεται ὡς σάνις σωτηρίας: «Ἡ ὕλη κὶ ὁρμῆς συμμετοχῆς τῶν ἐργαζομένων εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐπιχειρήσεως, λόγω τῆς Συμμετοχῆς, ἀυξάνει τὰ εισοδήματα αὐτῶν, χωρὶς τὸν κίνδυνον πληθωριστικῶν τάσεων, λόγω τῆς παραλλήλου αὐξήσεως τῆς ποσότητος τῶν διαθέσιμων ἀγαθῶν. Καὶ ὅχι μόνον αὐξάνει τὰ εισοδήματα, δι' ὃν ὁ ἐργαζόμενος συμμετέχει εἰς τὴν προκύπτουσαν εὐμερίαν καὶ πρὸδοσιν, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ὁ ἐργαζόμενος-συμμετοχὸς συνειδητοποιεῖ ὁλοκλῆν καὶ περισσότερον τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ προστασία αὐτοῦ—ἀπαίτησις δικαία καὶ οὐκ ἐκδῶλως φιλανθρωπία—δὲν εἶναι τὸσον πρόβλημα διανομῆς, ὅσον ἀνυπόθεως τῶν παραγωγικῶν δυνατοτήτων τῆς

ἐπιχειρήσεως, τὴν ὁποίαν πραγματοποιεῖ ἡ Συμμετοχὴ». (σ. 195-6).

Εἰς τὸ σημείον αὐτὸ θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι δὲν βλέπομεν νὰ ἀποτελῇ ἡ Συμμετοχὴ τὸ σύστημα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ λύσῃ πλήρως τὸ πρόβλημα τοῦ αἵματος περὶ αὐξήσεως ἀποδόχων. Ἴσως ὁ συμμετοχὸς δὲν θὰ προβάλλῃ ἀπαίτησις, προσπαθὼν νὰ αὐξήσῃ τὰ εισοδήματα του μὲ τὴν αὐξάνει τῆς παραγωγικότητος του· ἀλλὰ δὲν θὰ δυνήθῃ νὰ ἀποφύγῃ τελικῶς τὸ αἶμα τῆς αὐξήσεως τοῦ εισοδήματος, καθ' ὃν χρόνον ἂ διαφύγῃς θὰ τὸν καταταρῶν καὶ θὰ τὸν πιεζῇ νὰ διαθετῇ συνεχῶς περισσότερα ἀπὸ ὅσα του ἐπιτρέπει ἡ παραγωγικότητος. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ὁ ἐργαζόμενος θὰ ἀισθάνεται καὶ πάλιν ὅτι δὲν «συμμετέχει εἰς τὴν προκύπτουσαν εὐμερίαν καὶ πρὸδοσιν». Ἐξ οὗτων προκύπτει ὅτι ἡ Συμμετοχὴ, ἡ ὁποία ἀνταποκρίνεται εἰς ὁυσιαστικὰ αἵματα τῆς ἐποχῆς μας καθὼς καὶ εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν ἀναπτυσσομένων οἰκονομῶν, ἐμφανίζεται ἀποξενωμένην ὅταν εὐρίσκεται ἐντὸς τῶν πλαισίων μιᾶς ἀφηνιασμένης Καταναλωτικῆς Κοινωνίας καὶ οὐδέποτε ἡ Συμμετοχὴ θὰ δυνήθῃ νὰ ὁλοκληρώσῃ τὰς ἐπιδιώξεις τῆς, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐκ τῶν ὄντων ἀνεύ, διὰ νὰ σωθῇ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν αὐτὴ ἡ Κοινωνία, ἡ ὁποία ἔχει χάσει τὴν σφύρησιν τοῦ μέτρου, μᾶς ὁδηγῇ ὅχι μόνον εἰς τὸν ἐκβαρβαρισμὸν—ἐφ' ὅσον μᾶς ἐκπαιδεύει νυχθημέριον εἰς τὸ πᾶν νὰ μὴ «φιλοκαλοῦμεν μετ' εὐτελείας»—ἀλλὰ καὶ εἰς ἰδιότυπον δουλειαν, ὅταν τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας ὁδηγοῦν κατ' ἀγέλιον τρόπον εἰς τὴν ἱκανοποίησιν αὐτοῦ χρηματικῶν ἀναγκῶν.

Ἀλλὰ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Βαρδακουλά ἔχει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ τὸ πλεονέκτημα νὰ συγκαλῇ βαθῆτα τὴν ἐλληνικὴν ψυχὴν, ὑποστηρίζον ὅτι ἡ Συμμετοχὴ εἶναι θεσμός ἐλληνικός, Βεβαίως, ὡς ἀφῆρται τὸν θεσμόν τῆς Συμμετοχῆς θεωροῦν τὸ ἔτος 1896, ὅτε αὐτὸ τὰ καταστατικὰ τοῦ Ἰδρυματοῦ Karl Zeiss καθιερώθη ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰ κέρδη του. Μεταπολεμικῶς, ὁ θεσμός ἐφηρμοσθῇ εἰς πολλὰς χώρας, εἰς μέσῃ συλλογικῶν συμβάσεων εἰς βάσει νόμου ἡ συνταγματικῶν διατάξεων. Ἀλλὰ ὁ συγγραφεὺς διαβεβαιώνει ὅτι πρῶτην ἐφαρμογὴν τοῦ θεσμοῦ εἰς τὸν κόσμον ἔκαμεν «ἡ ἐν Ἀμελακίᾳ, ἀναβίωσας, κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1780, Κοινὴ Συντροφία τῆς Θεατταλίας» (σ. 43)—ἡ ὁποία ἀπὸ παλαιότερον, ὡς γνωστὸν, τὸσον ἔχει συζητηθῇ καὶ θαυμασθῇ διεθνῶς. Ἐπὶ πλέον προσθέτει ὅτι ἐὰν «ἀντιπαράβῃ τὸν αἶ πνευματικαὶ καὶ ἠθικαὶ βάσεις εἰς τὰς ὁποίας εἶχε στηριχθῇ ἡ Κοινὴ Συντροφία τῆς Θεατταλίας πρὸς ἐκείνας τοῦ Ἰδρυματος Karl Zeiss εἰναι φανερά ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος», (σ. 49-50). Τέλος συμπεραίνει ὅτι «ἡ ἰδέα τῆς συμμετοχῆς τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις εἶναι ἀρχαίον παλαιότερα εἰς τὸν Ἑλληνικὸν χρόνον» (σ. 44). Πράγματι, ὁ καθηγητῆς κ. Δημ. Γρ. Τσάκωνας βλέπει

ήδη και εις την εποχήν του Βυζαντίου «τὴν ἀπρόσωπον τάντιν τῆς κοινοβιακῆς ἐξισοπεδωσῶς τῶν πιστῶν», ἐνῶ «αἱ νοελλήνικαι κοινότητες (...) ἦσαν κοινοπραξίαι στρατευομένων» (Αἰμ. Γρ. Τσάκωνα, «Κοινωνιολογία καὶ φιλοσοφία τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ», *Ἐπιθεώρησις Κοινωνικῶν Ἑρευνῶν*, τεύχος 2-3, σσ. 81-2). Καὶ ὅταν ὁ συγγραφεὺς προτείνει νὰ ἀποκαταστήσωμεν εἰς τὴν χώραν μας καὶ διὰ τὸν ὅλκον τῆς οἰκονομίας τοῦ πνεύματος τοῦ κοινοτισμοῦ, διὰ τῆς Συμμετοχῆς (σ. 205), ἐνθυμούμεθα πάλιν τὸν κ. Τσάκωνα, ὁ ὁποῖος ἐπὶ ἑτὶ τονίζει ὅτι «ὁ Νεοελληνικὸς κόσμος μόνον διὰ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ εἰς τὴν παράδοσιν δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ μίαν ὁμαλήν τάξιν». (Αἰμ. Γρ. Τσάκωνα, *Προβλήματα Ἑλληνικότητος*, (κείμενα δημοσιευθέντα περιοδικῶς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν), Ἀθήναι 1970, σ. 32).

Π. Α. ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ Διοίκησις, ὑπὸ Χρίστου Κ. Μιχαλοῦ, ἔκδοσις Gutenberg, Ἀθήναι 1969.

Κάτι περισσότερο ἀπὸ μία ἀπλὴ παρουσίασις βιβλίου δὴ ἤθελα νὰ εἶναι αὐτὸ τὸ σημεῖωμά. Καὶ τοῦτο διότι παλαιὰ ἐπιθυμία μου ἦτο νὰ συνθέσω μίαν κάπως ἐκτενὴ μελέτην περὶ γραφειοκρατίας, παρακινούμενος πρὸς τοῦτο ὑπὸ ταλαιπωριῶν τὰς ὁποίας μὴ προσέφεραν ὥριμὸν ὑπὲρ τοῦ τοῦ. Ἀνεύρου λοιπὸν διὰ τὴν οἰκογενειακὴν βιβλιοθήκην τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Χρ. Μιχαλοῦ *Ἡ Διοίκησις*, προτιθέμενος νὰ τὸ χρησιμοποιήσω ὡς βιβλιογραφικὸν βοήθημα. Μετὰ τὰς πρώτας σελίδας ὅμως ἀνέλθοντες ἐν μεγάλῃ ἡν χαρὰν εἰς τὴ μελέτη «περὶ γραφειοκρατίας» εἶναι ἡδη γραφῆ, καὶ μάλιστα ὅπως τὸν ἐνδιεφερόμενον ἔδω: Μελέτη «κατὰ γραφειοκρατίας». Τοῦτο πιστεύω ὅτι δικαιολογεῖ τὸν ἐνθουσιασμόν με τὸν ὁποῖον παρουσιάσθαι τὴν *Διοίκησιν*.

Ἡ καλύτερα παρουσίασις τοῦ βιβλίου θὰ ἦτο ἡ ἀντιγραφή του. Καὶ τοῦτο διότι εἰναι τὸσον συμπετυκνωμένη ἡ οὐσία, ὥστε περαιτέρω συμπύκνωσις δὲν δύναται νὰ νοηθῇ. Ἀντ' αὐτοῦ, ἀποφασίζω μόνον: «...Ἀμερίτουν εἰς περὶ Διοικήσεως μελέται. Πάσχυον ὅμως ὅλοι ἀπὸ τὸ ἴδιο ἐλάττωμα: τὴν καταπρίνιν εἰς τὰς θεωρίας. Φυσικὰ ἀπαράτητα ὁ ὁρισμὸς. Καὶ αἱ ἀναλύσεις. Καὶ αἱ τοποθετήσεις. Εἰς τὸν κυκλῶνα τὸν, ὅμως, καταποντίζεται, συχνὰ, ἡ οὐσία...»

Ἀκολουθεῖ μία γλαφυρὰ ἱστορικὴ ἀνάλυσις τῆς διοικήσεως καὶ τῆς σταμίας ἀεὶ φησὶ τῆς γραφειοκρατίας, ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ ἐντέθεν.

Ἀνακαλύπτομεν ἐν συνεχείᾳ, μαζὶ με τὸν συγγραφέα, ὅτι τὸ πρόβλημα εἶναι πάντοτε ἐν:

«...Τὸ χεῖρότερον εἶναι ὅτι ἡ δημιουργηθεῖσα κρίσις ἐβάρυνε, κυρίως, εἰς τὴν ποιότητος. Ἐδῶ ἔγκειται καὶ ἡ βασικὴ αἰτία τῆς κακοδιαμονίας, εἰς τὴν ὁποίαν περιήχθη ἡ Διοίκησις...» «...Καὶ ἐξ ἄλλου,

ἡ ἀξίωσις τοῦ Λαοῦ εἶναι ἡ δικαία ἀμερόληπτος, ταχέια καὶ θετικὴ ἱκανοποίησις τῶν ὑποθέσεων του, αἱ ὁποῖαι, εἴτε ἥθικοι, εἴτε οἰκονομικοὶ ἐνδιαφέροντος, εἶναι, πάντως, σημαντικαὶ διὰ τὴν ζῶην. Κατ' ἀκολουθίαν, ἡ οἰαδήποτε ἐπιείκεια εἰς τὴν στελέχωνσιν τὴν Διοίκησιν καθίσταται αὐτομάτως σκληρότης ἐναντίον τοῦ Λαοῦ... Ἔτσι ἔρχεται εἰς τὴν σκῆνιν ἐκείνη ἡ μεγίστη παρατηρητικότητος κρίσις τοῦ Σοπενγάουερ, κατὰ τὴν ὁποίαν «Ἡ ἐμφυτὸς ἱκανότης δύναται, σχεδόν, νὰ ἀντισταθμίσῃ τὴν ἑλλειψιν μορφώσεως. Ἀλλὰ καμμία πνευματικὴ μόρφωσις δὲν δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἑλλειψιν ἐμφυτοῦ ἱκανότητος...»

Προχωρῶ κάπως ταχύτερον, ἀριθμῶν τοὺς τίτλους τῶν κεφαλαίων διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ κέντρον βάρους τοῦ βιβλίου: «Ἀντικεινικὴ νοοτροπία», «Ἀναξιοπιστος», «Ἐνοχος λοιπὸν», «Νομοθετικὸς λαβύρινθος (περὶ αὐτοῦ πλέον!)», «Ἡ παράδοσις», «Παγκόσμιον τὸ πρόβλημα», «Ἡ ἑλληνικὴ εἰκὼν», «Ἀνάγκη ἀναπροσαρμογῆς», «Τεράστιον ἱστορικὸν ἔργον», «Αἰρίζαι τῆς κακοδιαμονίας», «Τὸ ρουφῆτο», «Ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ τὴν πολιτικὴν», «Ἡ γραφειοκρατία».

Σταυροῦντο πάλιν:

«...Ἐξαιρετοῦ, ὁλόνεν καὶ περισσότερον, ὁ μηχανισμὸς τῆς γραφειοκρατίας. Ὁ πολὺς αὐτῆς ἡπλότης μὲ σταθερὰς ἐπεκτατικὴν δύναμιν. Καὶ περισφιγγε με προποσιν παραληπτὴν δύναμιν ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῆς Διοικήσεως...»

Ἐν συνεχείᾳ ὁ συγγραφεὺς παραθέτει ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ διήγημα *Ὁ κῆρυς Ἀποσταλάζοντος τοῦ Ζαχαρία Παπαντωνίου*:

«...Ὁ κ. Τυμπατάρχης μπεινοῦσαν τὸ γραφεῖο τὸν βόρκε μέσα τὸν λαμπρὸ ἥλιον νὰ τὸν ἐσταίῃ τῆς ἀναφορῆς, τῆς υπογραφῆς καὶ τῆς ἀναβολῆς... Τρέμουν τὴν ἱπογραφή του. Ὁ τελευταῖος γραμμῆς τῆς ἐπαρχίας τὸν νοιθεῖ. Ὁ πῶ δυνατόι πολυτελεῖται ἔχουν τὴν ἀνάγκη του καὶ τὸν κολακεύουν. Ὁ Ὑπουργὸς ὁ ἴδιος εἶναι μελιστάλακτος μαζὶ τοῦ ἀπ' τὸν φόβου μῆπως τὸν καταφέρει καμμία σιγανὴ γραφειοκρατικὴ μαχαίρι, τέτοιος ποὺ εἶναι, ἡσυχος σὰν βαθὺ ποτάμι, ἄμυλτος σὰν πηγάδι, κύτοχος τῆς Ὑπηρεσίας, μοναδικὸς γὰρ λύσεις καὶ περιπλοκῆς... Ὁ ἄκελοι. Νὰ τοὺς ἀνοίγῃ! Νὰ τοὺς διαβάξῃ!... νὰ περιμένουν τὸ νῆμα του... Ἀπειρεὺς ὑποθέσεις νὰ σταματοῦν ἐκεῖ καὶ νὰ ὀριζοῦνται ἀργά, σὰν τὰ φρούτα στὸν ἥλιον... Ἡ εὐτυχία τῆς ἀναβολῆς...»

«Ὁ ἥλιος χύνεται τόσο ἡδονικά στους φακέλους καὶ στοὺς κώδικας, ποὺ ὁ Τυμπατάρχης ἐνοίονε νὰ τὸν κυριεῖ ἀκράτητο συναίσθημα παντοδυναμίας.» Ἐκεῖνο τὸ πρῶτ' ἐπιπλοκή καίποιν γελοῖον, ἀποφάσισι τὴν στασιμότητα τοῦ Κουτσόπετρον, ἐμπαίσιος δὴο χρέσιμα ἐργα ὁδοποιίας, εἰς «βδόν» τὸν κλητῆρα, ὕβρισι ἐνα γραφέα, καί, ὅταν πῆγε γὰ εἰσήγησιν στὸν Ὑπουργὸ, τοῦ ἀναποδογύρισε δὴο σπουδαίατα νομοσχέδια, ποὺ εἶχε σχεδιάσει, ἐπειδὴ τὸν τρώμαζε με τὴν χρονολογία, τὰ ἄρθρα καὶ τὰ νοῦμερα, ποὺ

ἐβγαλε μέσα ἀπὸ τὰ χίλια συρταράκια τῆς μνήμης του. Ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἐνοίονε τόσο πολὺ πὺς εἶναι ἀπαιτήτως. Συνεχίζω ἀριθμῶν τίτλους κεφαλαίων: «Γραφειοκρατικὴ τυραννία», «Ὁ συγκεντρωτισμὸς», «Διὰ τὸν ἐντυπωσμοῦ», «Ἡ Εὐκόλος Ὑστὴ», «Αἱ συμβουλευτικὰ ἐπιτροπὰν», «Ἡ Διοδικασία (μέσον) σπιλῶνεν τὸν σκοπὸν (εὐρύθμος λειτουργία τοῦ Κράτους) διότι ἐν ὀνοματί τῆς (τῆς διαδικασίας) ταλαιπωροῦνται τὸσον οἱ πολῖται ὅσον καὶ τὸ Κράτος], «Ἡ πολυνομία», «Οἱ ἐπιστῆμονες», «Ἡ ἀναδιοργάνωσις», «Παρεξήγησις τοῦ μύχου», «Ὁ Τσάρτσιλ ἐξηγῇ», «Πραγματικὴ εἰσβολή», «Αἱ ἀρμοδιότητες», «Ἀνάγκη συντονισμοῦ», «Νέοι στόχοι, νέες ἐλπίδες».

Ἐνα ἀκόμη αὐτοῦτον τίτλη τοῦ βιβλίου ἐπιτρέψατέ μου νὰ παραθέσω:

«Ὁ Τσάρτσιλ... ἐδίδασκεν ὅτι ἡ ἐργασία γραφεῖου δὲν εἶναι ἐργασία ἀποθήρας. Καὶ συνεπὸς δὲν ἐνδιαφερόμεν οἱ ὄρες ἀλλὰ τὸ ἔργον. Φυσικά, λέγει ὁ συγγραφεὺς, ὑπάρχουν καὶ λόγοι συντρέχοντες εἰς τὴν τυποποίησιν τῆς ἐργασίας. Ἀλλὰ... «καὶ δὲν εἶναι, ἐπίσης, ἐπιτετραμμένον τὸ κριτήριον [τοῦ χρόνου] διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ὑπαλλήλου, διὰ τὴν ἡθικὴν ἱκανοποίησιν του καὶ ἐντέθεν διὰ τὴν συμπεριφορὰν καὶ οὐσιαστικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πρὸς τὸν πολίτην, νὰ ἐγκειται μόνον εἰς τὴν διάρκειαν καθηλῶσεως τὸν εἰς τὸ γραφεῖον... Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως βλαπτικὴ εἶναι ἡ τοιαύτη μορφή ἐργασίας. Ὅστις εἶς μαρμαρὸν νυχτῆς καὶ εἰς ἐξασθένειαν βιολογικὴν. Καὶ ἡ ἐπιβάρυνσις ἀποβαίνει πολλὰ πλῆ...»

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Μιχαλοῦ διακατέχεται ἀπὸ δύο ἀρχάς: ἡ μία ἐκφράζεται ρητῶς, εἶναι ἡ πρώτη πρότασις τοῦ προλόγου, «Ἡ διοικητικὴ μεταρρυθμισις, με λογικὴν ἀξιολόγησιν, προβαδίζει πρὸς ἐθνικὴν ἀναπύξιν», ἡ δευτέρα ἀρχὴ εἶναι τὸ ἑλληνικὸν ρητόν: «Ὅκ ἐν τῷ πολὺ τὸ εὐ ἀλλὰ ἐν τῷ εὐ τὸ πολὺ».

Μία διαπίστωσις καὶ μία εὐχὴ, ἀντὶ συγγραμμάτων πρὸς τὸν συγγραφέα: Μὲς εἰς τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου εὐρίσκεις κανεὶς πολλὰς ἐμπειρίας, προσωπικὰς καὶ γνωστὰς τὸν προσώπων. Αὐτὴ ἡ διαπίστωσις, Ἀυτῆρα. Καὶ ἡ εὐχὴ, τὴν ὁποίαν μοιραζόμεθα με τὸν συγγραφέα πολλοὶ Ἑλλῆνες: νὰ παραμεινῇ ὅσον ἱστορία ἡ περιγραφομένη εἰς τὴν *Διοίκησιν* κατάστασις. Τότε ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου δὲ ἔχῃ ἐπιτευχθῇ. Καὶ δὲν εἶναι μόνον τοῦ βιβλίου σκοπός.

Γ. Θ. ΛΥΜΠΕΡΑΚΗΣ

Ἀφορμὴν εἰς τὴν πρόθεσιν συνοπτικῆς παρουσιάσεως τῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα ἀκολουθεῖν ἔδωσαν ἡ μελέτη τῆς βιβλιογραφίας εἰς τὰ πλαίσια ἐρεῖνης ἡ ὁποία διεξάγεται εἰς τὸ Ἐθνικὸν Κέντρον Κοινο-